

**Prof. Henrikas Jonaitis: mokytojas, mokslininkas, didis humanistas...
(110-jų gimimo metinių progai)**

**Prof. Henrikas Jonaitis: teacher, scientist, great humanist...
(on the occasion of the 110th birthday)**

Liudvikas Kimtys

Vilniaus Universitetas, Fizikos fakultetas, Liudvikas.kimtys@ff.vu.lt

Henrikas Jonaitis, gimė 1913 m. liepos 5 d. Vilniuje tarnautojo šeimoje. 1929 m. jis baigė Kauno „Aušros“ berniukų gimnazijos 4 klases, o 1934 m. baigė Aukštesniąją komercijos mokyklą ir įstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Gamtos ir matematikos fakultetą, kurį baigė 1941 metais. Studijuodamas jis dirbo raidžių rinkėju spaustuvėje, mokytoju.

Po karo Vytauto Didžiojo universiteto diplomas nebuvo pripažintas, todėl H. Jonaitis studijavo Vilniaus universitete, Fizikos ir matematikos fakultete. Studijas baigė 1948 metais. Tuo pačiu laiku jis neakivaizdiniu būdu studijavo Vilniaus pedagoginiame institute, Gamtos fakultete, ir 1949 m. gavo geografijos specialybės mokytojo diplomą. 1944 m. pradėjo dirbti Vilniaus universiteto Bendrosios fizikos katedros asistentu, nuo 1946 m. - vyresniuoju dėstytoju, o nuo 1951 m. - dar ir Vilniaus pedagoginio instituto Teorinės fizikos katedros vyresniuoju dėstytoju (0,5 etato), o 1944-47 m. dirbo ir Vilniaus 1-sios gimnazijos direktoriumi.

1950 m. H. Jonaičiui buvo suteikta galimybė studijuoti vienų metų aspirantūroje tuometiniame Leningrade pas žymų fiziką profesorių V. Čulanovskį. 1954 m., sėkmingai apgynus Vilniaus universitete disertaciją „*Alfa ir beta-karotinių mišinio kiekybinės analizės spektrofotometriniu metodu klausimu*“, jam buvo suteiktas fizikos ir matematikos mokslų kandidato (*dabar – daktaro*) mokslinis laipsnis. Įdomu pažymėti, kad disertacija (271 p.) parašyta sklandžia lietuvių kalba ir joje yra tik trumpa santrauka (6 p.) rusų kalba. H. Jonaičio moksliniais darbais prasidėjo nauja Lietuvoje tyrimų šaka – eksperimentinė molekulių spektrometrija. Kitais, 1955 m., jam suteiktas docento pedagoginis mokslinis vardas.

Kalbant apie H. Jonaičio mokslinę veiklą, reikia pradėti nuo jo diplominio darbo „*Elektrinės paladžio varžos kitimo priklausomybė nuo okliuduoto vandenilio*“ (darbo vadovas prof. P. Brazdžiūnas). Darbe buvo mėginta pakartoti mokslinėje literatūroje skelbtus duomenis, iki tol laikytus etalonu, tyrinėjant Pd varžos priklausomybę nuo H₂ okliuzijos. Darbe buvo gauta išvada buvo nauja, nes iki tol manyta, kad potencialų skirtumas tarp elektrodų nekinta.

Nuo 1960 m. iki 1976 m. buvo Bendrosios fizikos ir spektroskopijos katedros vedėjas.

Dirbdamas universitete H. Jonaitis, skaitė bendrosios fizikos kursus fizikams, chemikams, medikams ir kitų specialybių studentams. Be to, jis dėstė spektroskopijos specialiuosius kursus fizikams, skaitė fizikos dėstymo metodiką, vadovavo laboratoriniams, kursiniams, diplominiams darbams. Jis buvo vienuolikos aspirantų

kandidatinių disertacijų vadovas.

Nuo 1980 m. H. Jonaičio darbas nukrypo į fizikos istoriją. Šiais klausimais jis paskelbė straipsnių ir kartu su kitais bendraautoriais išleido fizikos istorijos pirmąjį tomą. Per savo ilgą darbą universitete jis dalyvavo 55 mokslinėse konferencijose. Daug rašė mokymo klausimais, paskelbė per 40 publicistinių straipsnių, visada sutikdavo paskaityti populiarias paskaitas visuomenei, ypač jaunimui. 1951–1986 m. buvo Lietuvos „Žinijos“ draugijos Fizikos, matematikos ir astronomijos sekcijos biuro, mokslinės-metodinės tarybos pirmininkas; 1959–1977 m. – Lietuvos „Žinijos“ draugijos revizijos komisijos sekretorius. 1957–1980 m. buvo Šiaulių mokytojų instituto (vėliau – Pedagoginis institutas) valstybinių egzaminų komisijos pirmininkas; 1957–1972 m. – žurnalo „Jaunimo gretos“ kolegijos narys. Ilgą laiką jis buvo viso Vilniaus universiteto profsąjungos komiteto narys ir net pirmininkas. Jis niekada nesakydavo: „aš šito darbo nedirbsiu“.

Prof. H. Jonaitis buvo aukštų moralinių principų žmogus, tikras inteligentas. Negalima nepaminėti jo drąsos ir didvyriškumo karo ir vokiečių okupacijos metu. Tuo laiku jis gyveno Vilniuje ir dirbo I gimnazijos mokytoju. Rizikuodamas gyvybe, jis nešdavo savo mokiniams, patekusiems į Vilniaus getą, maisto, rūbų. Jis buvo vienas iš tų, kurie išsaugojo M. Rolnikaitės dienoraštį ir taip prisidėjo prie knygos „*Aš turiu pasakyti*“ išleidimo. Ši knyga išversta į daugelį kalbų. 1980 m. jis buvo apdovanotas Izraelio *Yad Vašem* medaliu „Pasaulio teisuolis“ ir jo garbei Jeruzalėje pasodintas medelis. Be to, jo vardas iškaltas ten pat paminklinėje lentoje.

Prof. H. Jonaitis buvo nepaprastai nuoširdus, visuomet pasirengęs padėti kitiems, didelis Lietuvos patriotas. Jis visą savo gyvenimą paskyrė mokslui, jaunosios kartos auklėjimui, žinių sklaidai.

Mirė Henrikas Jonaitis 1992 m. spalio 16 d. Vilniuje, palaidotas Saulės kapinėse.

Reikšminiai žodžiai: fizikos istorija.

Literatūra

[1] Henrikas Jonaitis. Bibliografinė rodyklė (Sudarė Z. M. Petrauskienė), Vilnius, VVU-leidykla, 1988, 44 p.